Ammattiliitto Pron kirjallinen asiantuntijalausunto hallintovaliokunnalle hallituksen esityksestä eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027

Asia
HE 175/2026 vp Hallituksen esitys eduskunnalle valtion talousarvioksi vuodelle 2027

Teema
Henkilöstöjärjestöjen näkökulma HaV:n toimialan kannalta

Ammattiliitto Pro kiittää mahdollisuudesta lausua valtion vuoden 2027 talousarvioesityksestä. Pro tarkastelee lausunnossaan talousarvioesitystä erityisesti valtion henkilöstöpolitiikan, virastojen toimintaedellytysten sekä hallinnon rakenteiden, palvelujen ja toimintatapojen kehittämisen näkökulmasta.

Talousarvioesityksessä hallinnon kehittämisen tavoitteiksi asetetaan julkisen hallinnon tuottavuuden parantaminen, julkisten palvelujen laadun varmistaminen sekä julkisen talouden kestävyyden vahvistaminen. Samalla tavoitteena on edistää toimivaa ja avointa hallintoa, vahvistaa hyvän hallinnon periaatteita sekä ylläpitää kansalaisten ja viranomaisten välistä luottamusta. Tavoitteiden toteutuminen edellyttää, että hallinnon kehittämisessä huolehditaan riittävästä resursoinnista, henkilöstön osallistamisesta sekä muutosten vaikutusten arvioinnista.

Talousarvioesityksen mukaan valtion henkilöstömäärän arvioidaan vähenevän vuonna 2027 toimintamenosäästöjen seurauksena, vaikka säästöjen tarkkoja henkilöstövaikutuksia on vaikea ennakoida. Pro korostaa, että valtionhallinnon säästöjä ja uudistuksia on tarkasteltava kokonaisuutena suhteessa virastojen lakisääteisiin tehtäviin ja niiden hoitamiseen tarvittaviin resursseihin.

Valtion virastojen tehtävät ovat pääosin lakisääteisiä, eivätkä tehtävät vähene automaattisesti leikkaamalla. Toimintamenosäästöjen yhteisvaikutuksista palvelujen laatuun, saatavuuteen ja yhteiskuntaan laajemmin ei ole tehty kattavaa vaikutusarviota. Säästötoimet voivat näkyä esimerkiksi lupien ja päätösten käsittelyaikojen pidentymisenä, valvonnan heikkenemisenä sekä palvelutason laskuna, mikä voi pitkällä aikavälillä aiheuttaa myös taloudellisia menetyksiä valtiolle. Tämän vuoksi tehtävien, resurssien ja säästöjen vaikutuksia on arvioitava kokonaisuutena sekä varmistettava, että kansalaisille ja yrityksille viestitään avoimesti mahdollisista muutoksista palveluiden saatavuudessa. Pro pitää tärkeänä, että eduskunta huolehtii tehtävien ja niiden hoitamiseen osoitettujen resurssien tasapainosta sekä arvioi säästötoimien kokonaisvaikutuksia pitkäjänteisesti.

Pro peräänkuuluttaa vastuullista henkilöstöpolitiikkaa

Valtionhallinnon toimintakyky perustuu osaavaan, sitoutuneeseen ja motivoituneeseen henkilöstöön. Valtio on työnantajana erityinen, sillä sen palveluksessa työskentelee laaja joukko korkeasti koulutettuja asiantuntijoita, joiden osaamisesta riippuu monien yhteiskunnan kannalta keskeisten tehtävien

hoitaminen. Tämän vuoksi työnantajakuvasta huolehtiminen sekä valtion veto- ja pitovoiman vahvistaminen ovat keskeisiä edellytyksiä osaavan henkilöstön saatavuudelle myös tulevaisuudessa. Samalla on varmistettava, että palvelussuhteen ehdot, palkkaus ja työolot säilyvät kilpailukykyisinä myös julkisen talouden sopeutustoimien aikana.

Pro katsoo, että hallinnon kehittäminen ja tuottavuustavoitteiden toteuttaminen edellyttävät valtiolta vastuullista ja johdonmukaista henkilöstöpolitiikkaa. Muutosten toteuttamisessa tulee ensisijaisesti hyödyntää luonnollista poistumaa, kuten eläköitymistä, ja välttää henkilöstön vähentämistä irtisanomisilla viimeiseen saakka. Valtiolla eläköityy vuosittain noin 1 600–2 000 henkilöä, mikä tarjoaa mahdollisuuksia toteuttaa tarvittavia muutoksia henkilöstöpoliittisesti kestävästi.

Samalla on huolehdittava henkilöstön osaamisen jatkuvasta kehittämisestä, työhyvinvoinnista ja työkyvystä sekä varmistettava riittävät resurssit muutosturvaan ja uudelleensijoittumisen tukemiseen. Pro esittääkin vakavan huolen valtionhallinnon muutosturvaan varatusta määrärahasta. Muutosturvaan on vuoden 2027 talousarvioesityksessä varattu 500 000 euroa, mikä vastaa vuoden 2026 tasoa, mutta on edelleen merkittävästi, noin 80 prosenttia, vähemmän kuin vuonna 2024. Nykyisellä rahoitustasolla valtion muutosturvan mahdollisuudet tukea henkilöstöä muutostilanteissa näyttävät kaventuneen käytännössä lähelle lakisääteisen muutosturvan vähimmäistasoa.

Muutosturvan tarkoituksena on tukea henkilöstöä organisaatio- ja henkilöstömuutoksissa sekä edistää työllistymistä uusiin tehtäviin. Muutosturvaan kuuluvat esimerkiksi toimet, joilla tuetaan siirtymistä toisen työnantajan palvelukseen sekä irtisanomistuen käyttö. Pro kiinnittää huomiota siihen, että muutosturvan tarjoamia mahdollisuuksia on viime vuosina hyödynnetty varsin vähän. Esimerkiksi siirtymisiä toisen työnantajan palvelukseen sekä irtisanomiskorvauksen käyttö vaikuttavat olevan alihyödynnettyjä keinoja. Tilanteessa, jossa valtionhallinnossa toteutetaan merkittäviä säästö- ja uudistustoimia, muutosturvan tulisi tarjota aidosti vaikuttavia keinoja henkilöstön tukemiseen ja työllistymisen edistämiseen. Tämä edellyttää sekä riittävää määrärahaa että aktiivista muutosturvan hyödyntämistä.

Pro katsoo, että muutosturvaan osoitettava määrärahan taso on korotettava talousarvion eduskuntakäsittelyn yhteydessä vuoden 2024 tasolle eli 2 500 000 euroon. Muutosturvaan varattu määräraha tulee palauttaa tasolle, joka mahdollistaa aidosti vaikuttavien muutosturvatoimien käytön.

Hallinnon uudistuksia on johdettava kokonaisuutena

Talousarvioesityksen mukaan hallinnon rakenteita ja toimintatapoja uudistetaan muun muassa vahvistamalla poikkihallinnollista yhteistyötä, monipaikkaista työskentelyä, hybridityötä ja älyteknologian hyödyntämistä. Vuonna 2027 seurataan myös valtion aluehallinnon uudistuksen toteutumista ja vaikutuksia. Uudistuksesta on tarkoitus antaa eduskunnalle selvitys viimeistään vuoden 2028 loppuun mennessä.

Pro kiinnittää huomiota siihen, että lyhyellä aikavälillä rakenteelliset uudistukset eivät välttämättä vähennä hallinnollista työtä. Organisaatioiden, prosessien ja tietojärjestelmien yhteensovittaminen voi

muutosvaiheessa kasvattaa työmäärää, lisätä henkilöstön kuormitusta ja edellyttää uuden osaamisen hankkimista. Näille kustannuksille ja henkilöstötarpeille on varattava riittävät resurssit.

Pro katsoo, että muutosten onnistuminen edellyttää toimivaa yhteistoimintaa sekä avointa ja ennakoivaa viestintää koko valmistelun ja toimeenpanon ajan. Henkilöstövaikutukset tulee arvioida huolellisesti ennen päätöksentekoa, ja vaikutusten toteutumista on seurattava myös muutosten käyttöönoton jälkeen. Muutoksia ei myöskään tule toteuttaa sellaisella aikataululla, joka vaarantaa palvelujen jatkuvuuden, heikentää viranomaisten toimintakykyä tai kuormittaa henkilöstöä kohtuuttomasti. Hallinnon kehittämisen tulee perustua huolelliseen valmisteluun, kattavaan vaikutusten arviointiin sekä henkilöstön osaamisen hyödyntämiseen. Uudistuksia toteutettaessa on samalla huolehdittava henkilöstön työkyvystä ja jaksamisesta, jotta muutokset voidaan toteuttaa hallitusti ja palvelujen jatkuvuus turvaten.

Pro pitää digitalisaation, tekoälyn ja automaation hyödyntämistä julkisessa hallinnossa perusteltuna silloin, kun niiden avulla voidaan parantaa palvelujen laatua, saavutettavuutta ja vaikuttavuutta. Tuottavuus- ja säästöodotuksia tulee kuitenkin arvioida realistisesti, sillä teknologian käyttöönotto edellyttää investointeja, osaamisen kehittämistä sekä toimivia, turvallisia ja yhteentoimivia järjestelmiä. Henkilöstö on otettava mukaan muutosten suunnitteluun, ja vaikutuksia on arvioitava sekä henkilöstön että palvelujen käyttäjien näkökulmasta. Erityistä huomiota on kiinnitettävä oikeusturvan toteutumiseen, päätöksenteon läpinäkyvyyteen sekä virkavastuun toteutumiseen tilanteissa, joissa tekoälyä hyödynnetään viranomaistoiminnassa.

Pro korostaa, että tekoäly ja automaatio muuttavat työn sisältöä, mutta eivät välttämättä vähennä työn määrää välittömästi, sillä uusien järjestelmien käyttöönotto, ylläpito, laadunvarmistus ja valvonta voivat synnyttää myös uusia tehtäviä. Digitalisaation edetessä on lisäksi huolehdittava siitä, että palvelut säilyvät saavutettavina myös niille, jotka tarvitsevat vaihtoehtoisia asiointitapoja.

Hallinnon kehittämisen onnistumista ei voida mitata vain säästöillä

Pro korostaa, että hallinnon kehittämisen onnistumista ei voida arvioida yksinomaan säästötavoitteiden toteutumisen perusteella. Taloudellisten tavoitteiden rinnalla on tarkasteltava palvelujen laatua, hyvän hallinnon toteutumista, henkilöstön työkykyä sekä kansalaisten luottamusta viranomaistoimintaan. Kestävä tuottavuus syntyy toimivista prosesseista, tarkoituksenmukaisesta työnjaosta, osaavasta henkilöstöstä ja hyvin toimivista tietojärjestelmistä.

Hallintovaliokunnan tulisi talousarvioesityksen käsittelyssä kiinnittää erityistä huomiota toimintamenosäästöjen ja henkilöstövähennysten kokonaisvaikutuksiin, virastojen lakisääteisten tehtävien ja käytettävissä olevien resurssien tasapainoon sekä henkilöstön osaamisen, työkyvyn ja muutosturvan turvaamiseen. Lisäksi digitalisaation ja tekoälyn vaikutuksia on arvioitava realistisesti ja hallinnon uudistusten vaikutuksia henkilöstöön ja palveluiden laatuun on seurattava systemaattisesti.

Pro kiinnittää huomiota siihen, että valtionhallintoon on kuluvalla hallituskaudella kohdistettu yhteensä noin 700 miljoonan euron säästöt. Säästöjen toimeenpanon aikataulu on ollut erittäin tiukka, samalla,

kun virastoille ei ole osoitettu vähennettäviä tehtäviä. Pro korostaa, että säästötoimia on tarkasteltava suhteessa virastojen tehtäviin ja niiden hoitamiseen tarvittaviin resursseihin.

Ammattiliitto Pro

Antti Hakala
Johtaja
Puh. +358 40 533 7413
antti.hakala@proliitto.fi

Leena Hiljanen
Sopimusalavastaava
Puh. +358 40 727 5132
leena.hiljanen@proliitto.fi